

Людмила Заліток,

канд. пед. наук, старш. наук. співробітник

Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського

Колекція «Фонд В. О. Сухомлинського» – складник національного науково-інформаційного простору

Стаття присвячена організації та функціонуванню колекції «Фонд В. О. Сухомлинського» Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Визначено основні функції бібліотечно-інформаційного комплексу, що характеризують його теоретичне й практичне значення для процесу формування національного науково-інформаційного простору.

Ключові слова: національний науково-інформаційний простір, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, колекція «Фонд В. О. Сухомлинського», інформаційні продукти бібліотеки, документна комунікація.

Інформаційна революція заклала підвалини майбутнього суспільства знань, де по-новому визначено місце й роль бібліотек у системі соціальних комунікацій. Нині перед книгозбірнями постало завдання формування єдиного національного науково-інформаційного простору як неодмінної передумови динамічного розвитку України.

За визначенням члена-кореспондента НАН України В. Попика, національний науково-інформаційний простір являє собою комплексний, багатоконпонентний феномен, сукупність інформаційних ресурсів, технологій, інформаційних зв'язків, інфраструктур, є середовищем інформаційних комунікацій, інтеграції, опрацювання й поширення одержаних у результаті досліджень наукових даних, освоєння зарубіжної наукової інформації, обміну новими знаннями, обговорення завдань і перспектив наукових досліджень, питань організації наукового пошуку, координації дослідницьких зусиль, творчої взаємодії наукових колективів і окремих спеціалістів, підтримки інтелектуальних змагань професійних наукових співтовариств, пропаганди результатів, які можуть бути впроваджені в практику [7, с. 3].

Питанням формування національно-інформаційного простору вітчизняні науковці приділяють значну увагу. Зокрема, вони порушуються у працях О. Воскобойнікової-Гузевої [1], В. Горового [2], Т. Гранчак [3], О. Онищенко [4], В. Попика [5–7], Г. Шемасвої [11] та ін. Про формування національного інформаційного простору йшлося у виступах учасників міжнародної наукової конференції «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору», яка відбулася в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (2014 р.). У науковій спільноті

домінує думка, що національний науково-інформаційний простір здатний виступати потужним інструментом забезпечення поступу науки, освіти, культури, піднесення інтелектуального, науково-технічного й економічного потенціалу, захисту національних пріоритетів, протидії зовнішній науково-технічній і економічній експансії [2; 3; 7].

На переконання більшості бібліотекознавців, книгозбірні залишаються провідним інтегруючим елементом національного науково-інформаційного простору як провідники інноваційної соціокомунікаційної діяльності, як центри інтелектуального доступу до ресурсів наукової інформації, медiateки, що забезпечують інтеграцію, систематизацію й поширення наукової інформації на всіх видах носіїв [1–7; 11].

Мета статті – розкрити сутність, особливості створення та функціонування колекції «Фонд В. О. Сухомлинського» як складника національного науково-інформаційного простору.

Колекція «Фонд В. О. Сухомлинського» розташована у читальному залі Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Вона є об'єктом наукового дослідження щодо застосування нових підходів до розв'язання проблем опрацювання, збереження та раціонального використання інтегрованого документного фонду, наукового осмислення його функціональних особливостей та місця в системі національного науково-інформаційного простору. Читальний зал – основний центр, котрий забезпечує збирання, збереження та введення в науковий і культурний обіг матеріалів, що відображають спадщину визначного українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського.

Унікальність колекції «Фонду В. О. Сухомлинського» визначається концентрацією у ній книжкових видань, архівних матеріалів, музейних експонатів, електронних ресурсів, що розкривають життя й творчість педагога. Завдання читального залу як спеціалізованого підрозділу зібрати таку їх сукупність, яка була б достатньою для задоволення конкретних запитів користувачів та їхніх інформаційних потреб, що постійно зростають.

Серед основних завдань читального залу виокремлено такі: донесення до широкого загалу багатогранної педагогічної спадщини відомого в усьому світі педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського; вивчення та використання ідей педагога як в Україні, так і у світі; розкриття внеску вченого в розвиток педагогічної освіти та практики; розширення культурно-просвітницької роботи серед усіх верств населення; залучення до вивчення педагогічної творчості В. О. Сухомлинського нових пошукувачів, сприяння науково-дослідній роботі в галузі історії педагогіки; поглиблення співпраці з іншими закладами науки і освіти, сприяння підвищенню професійного рівня педагогічних кадрів; формування позитивного іміджу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в суспільстві.

Читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського як різновидове джерело документних комунікацій виконує низку функцій, а саме, історико-меморіальну, наукову, соціально-комунікаційну, освітню, інформаційно-бібліографічну.

Історико-меморіальна функція реалізується шляхом формування та збереження сукупності документів на всіх носіях інформації стосовно особистості В. О. Сухомлинського з метою їх передачі майбутнім поколінням.

Основа зібрання – документи, подаровані родиною В. О. Сухомлинського, які з великою любов'ю, пошаною, копіткою працею збирала після смерті Василя Олександровича його дружина Ганна Іванівна. Колекція читального залу містить понад 5 тисяч примірників документів, зокрема, праці В. О. Сухомлинського українською та іноземними мовами, художні твори педагога, видання, присвячені вченому, матеріали щодо використання його педагогічної спадщини, понад 3 тисячі копій публікацій з періодичних видань, сформованих за хронологією в папках, фотоальбоми, де зберігаються світлини, що ілюструють основні віхи життя, педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського та впровадження його ідей у сучасну освіту. Іноземна література (більш ніж 300 одиниць зберігання) представлена 30 мовами світу.

Серед них окремі твори видатного педагога, що увійшли до скарбниці світової педагогічної думки, вибрані твори, видання, присвячені теоретичній спадщині, практичній діяльності вченого, представлені монографіями, окремими дослідженнями, популярними й теоретичними статтями, брошурами. Серед найперших видань іноземними мовами, що зберігаються в читальному залі, – «Виховання колективізму у школярів» (видання 1960 р. сербською мовою), «Дума про людину» (видання 1964 р. узбецькою мовою), «Педагогічний колектив середньої школи» (видання 1968 р. японською мовою). Одним із останніх та найбільших поповнень іноземного фонду читального залу є окремі твори В. О. Сухомлинського китайською мовою.

Невід'ємним складником загального фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є електронні ресурси читального залу. Вони постійно зростають, адже для збереження документів, створення резервного фонду взято курс на їх оцифрування. Документи колекції широко представлені на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в проєкті «Видатні педагоги України та світу». Слід зазначити, що останнє дослідження з використання електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», проведене у бібліотеці, показало, що найбільший попит серед дистанційних користувачів має персоналія В. О. Сухомлинського, зокрема розділ «Повнотекстова база», в якому представлено п'ятитомне видання вибраних творів педагога та більш ніж 200 його статей.

У найближчих планах читального залу – створення електронної колекції «В. О. Сухомлинський». Вона буде представлена такими різновидами документів, як книжки, статті, офіційні документи, бібліографічні покажчики, архівні матеріали, фотографії, документальна хроніка, науково-популярні фільми, відео, матеріальні об'єкти. Контент колекції вміщуватиме праці В. О. Сухомлинського, документи про нього, про інші персоналії, які спілкувалися, співпрацювали з педагогом, про установи, що носять ім'я В. О. Сухомлинського, географічні об'єкти, пов'язані з життям і діяльністю педагога.

Збереження документного фонду читального залу шляхом перенесення його на інші носії інформації стає дедалі актуальнішим для сучасної організації роботи наукової лабораторії. Це дасть змогу створити багаторівневу систему, спроможну забезпечити як нагальну потребу в безперешкодному доступі до інформації, так і збереженість бібліотечних й архівних фондів.

Наукова функція читального залу Фонду В. О. Сухомлинського здійснюється шляхом систематизації документних ресурсів відповідно до сучасних систем опрацювання документів кожного виду, що утворюють бібліотечну колекцію. Систематизація інформаційних ресурсів колекції передбачає аналітико-синтетичне оброблення документів, що потребує знань з педагогіки, освіти, організації навчально-виховного процесу, орієнтації у спадщині В. О. Сухомлинського, володіння навичками аналізу документа й виявлення його тематичного змісту. Основною метою систематизації документів колекції є забезпечення прискорення пошуку необхідної інформації з питань сухомліністики, удосконалення інформаційно-пошукової системи читального залу.

Організація наукових конференцій, семінарів, практикумів, як в Україні, так і за її межами, формування на базі читального залу дослідницької лабораторії з питань сухомліністики, реалізація дослідницьких проектів, упровадження результатів досліджень у педагогічну практику; привернення уваги вчених до вивчення педагогічних ідей В. О. Сухомлинського – усе це важливі форми наукової роботи читального залу Фонду В. О. Сухомлинського.

Ступінь використання бібліотечної колекції залежить від її актуальності для навчального та науково-дослідного процесу. *Соціально-комунікаційна функція* читального залу реалізується шляхом введення у науковий і культурний обіг соціально значущих документів для задоволення інформаційних потреб користувачів з питань сухомліністики. Забезпечити успішну (ефективну) комунікацію між документом і читачем можна лише за наявності повної колекції документів усіх типів і видів (у тому числі тривимірних об'єктів), що і є основним завданням читального залу. Кумуляція тематичних документів в одному фонді та ще у новій їх різновидності створює широкі можливості, насамперед, для їх використання та задоволення інформаційних потреб відвідувачів бібліотеки.

Популяризації колекційного фонду великою мірою сприяють виставки, презентації, новинні повідомлення на сайті, відкритий доступ для читачів. У планах роботи читального залу – розгорнення наукових студій не лише зусиллями бібліотечних працівників, а й знаних науковців. Для оперативного інформування користувачів організуються виставки нових надходжень. З урахуванням пріоритетних особливостей вивчення ідей В. О. Сухомлинського формуються розгорнуті тематичні виставки, започатковано створення вірту-

альних тематичних виставок на порталі бібліотеки. Для виставкових експозицій, крім відповідної літератури, використовуються світлини та листівки з колекції, підбираються цитати, висловлювання як В. О. Сухомлинського, так і про нього.

Читальний зал тісно співпрацює з дочкою педагога Ольгою Василівною Сухомлинською, низкою установ та організацій, які є джерелом документо-постачання та співучасниками наукових заходів (конференцій, семінарів, круглих столів тощо), організаторами яких виступають співробітники читального залу.

Великого значення фахівці читального залу надають інтеграції й консолідації ресурсів установ та організацій в електронному середовищі, співпраці з освітніми та культурними організаціями, закладами як Києва, так й інших міст України, участі в роботі української Асоціації Василя Сухомлинського. Все це сприяє піднесенню іміджу читального залу, популяризації колекції.

Освітня функція. Читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського опікується налагодженням зв'язків з освітніми закладами щодо співпраці з питань популяризації документів колекції серед студентської та учнівської молоді, проведення екскурсій, лекцій для учнів середніх шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів і студентів вишів, залучення молоді до вивчення педагогічної та літературної спадщини В. О. Сухомлинського, формування у неї інтересу до наукової діяльності, інтелектуальної праці.

Важливою формою реалізації освітньої функції читального залу є екскурсійне обслуговування. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розроблено три тематичні лекції про життя й діяльність педагога – «Біографія В. О. Сухомлинського у світлі наукового аналізу», «Василь Сухомлинський – світове визнання», «Впровадження ідей, науково-методичних розробок, практичного досвіду В. О. Сухомлинського в сучасну освіту», які є складовою науково-педагогічного лекторію бібліотеки. За тринадцять років проведено велику кількість екскурсій для керівників навчальних закладів, учителів, науковців, студентів, бібліотечних працівників, учнів м. Києва та області.

Максимальному розкриттю змістового наповнення колекції та оптимізації шляхів донесення її інформаційної цінності до користувачів сприяє *інформаційно-бібліографічна функція* читального залу. Створення інформаційної продукції на базі колекції, належна організація бібліографічного обслуговування поліпшують умови роботи викладачів, науковців-дослідників, студентів з документами книгозбірні. До послуг відвідувачів довідко-

во-бібліографічний апарат читального залу, який складається з алфавітних каталогів вітчизняних і зарубіжних видань у традиційному вигляді, систематичної картотеки статей із періодичних видань і тематичної картотеки статей зі збірників. У читальному залі зберігається унікальна хронологічна картотека статей із періодичних видань, що була дбайливо укладена дружиною педагога. Це дає змогу вивчати хронологію публікацій праць В. О. Сухомлинського та матеріалів про нього. Максимально розкриває та популяризує науково-інформаційну цінність читального залу електронний каталог бібліотеки.

Підготовка біобібліографічних покажчиків є одним із головних напрямів реалізації інформаційно-бібліографічної функції читального залу. У 2008 р. з нагоди 90-річчя, а у 2013-му з нагоди 95-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського фахівцями читального залу були підготовлені видання бібліотечної серії «Видатні педагоги світу» біобібліографічні покажчики «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001–2008 рр.» [2], «В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2008–2013 рр.» [3]. Покажчики стали продовженням трьох попередніх видань, упорядкованих родиною педагога. Тому в четвертій і п'ятій біобібліографіях збережено ті самі розділи, в яких комплексно представлено праці педагога та присвячені йому дослідження вітчизняних і зарубіжних учених за 2001–2013 рр. Великий інтерес освітянської спільноти до ідей В. О. Сухомлинського засвідчила кількість видань і заходів, присвячених 90-річчю педагога, тому науковцями бібліотеки підготовлено бібліографічний покажчик «Ушанування 90-річчя від дня народження Василя Сухомлинського» [4].

Отже, колекція «Фонд В. О. Сухомлинського» є безцінним інформаційним продуктом, який максимально повно, оперативно задовольняє потреби як науки, так і практики, сприяє динамічному розвитку сухомлиністики. Фахівці читального залу володіють необхідним методико-технологічним інструментарієм для створення ефективних методик збереження та функціонування колекції «Фонд В. О. Сухомлинського». Педагогічна концепція В. О. Сухомлинського високогуманна і демократична, вона органічно поєднує класичну і народну педагогіку, тому, на нашу думку, «Фонд В. О. Сухомлинського» – це скарбниця національної педагогічної спадщини та інформаційне джерело подальшого поступу освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. *Воскобойнікова-Гузєва О. В.* Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. В. Воскобойнікова-Гузєва. – К. : Академперіодика, 2014. – 359 с.
2. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 356 с.
3. *Гранчак Т.* Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики / Т. Гранчак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – Вип. 39. – С. 26–42.
4. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]. – К., 2011. – 160 с.
5. *Попик В. І.* Місце і роль бібліотечних установ у формуванні національного інформаційного простору // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт., 2013 р. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 3–4.
6. *Попик В.* Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору / Володимир Попик // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 5. – С. 3–9.
7. *Попик В.* Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 3. – С. 3–11.
8. В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001–2008 рр. : бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. – К., 2008. – 307 с. – (Сер. «Видатні педагоги світу»; Вип. 3).
9. В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2008–2013 рр. : бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд. Л. М. Заліток ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 255 с. – (Сер. «Видатні педагоги світу»; Вип. 10).
10. Ушанування 90-річчя від дня народження Василя Сухомлинського : наук.-допом. покажч. / АПН України ; ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд. Л. М. Заліток; наук. консультант О. В. Сухомлинська. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 96 с.
11. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій: монографія / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2008. – 289 с.

UDC 027.54(477-25):090.1Сухомлинський

Liudmyla Zalitok,

PhD, Senior Researcher, V. Sukhomlynsky State Scientific Pedagogical Library of Ukraine

COLLECTION «FUND V. O. SUKHOMLYNSKYI» IS A COMPONENT OF THE NATIONAL SCIENTIFIC INFORMATION SPACE

The article is devoted to the organization and functioning collection «Fund V. O. Sukhomlynskyi», located in the reading room of the V. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine. The basic functions of library and information sector, describing its theoretical and practical importance for the process of formation of national information resources, historic preservation outstanding teachers Ukraine.

Deals with the implementation of the main functions, namely: historical memorial, scientific, social, communication, education, information and bibliography.

Proved that the collection of «Fund V. O. Sukhomlynskyi» as a repository of national memory a component of the national scientific information space.

К е у о р д s: national scientific information space, a collection of «Fund V. O. Sukhomlynskyi», library-information activities, document communication.

УДК 027.54(477-25):090.1Сухомлинський

Людмила Залиток,

канд. пед. наук, старш. науч. сотрудник Государственной научно-педагогической библиотеки Украины им. В. А. Сухомлинского

КОЛЛЕКЦИЯ «ФОНД В. А. СУХОМЛИНСКОГО» – СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНОГО НАУЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА

Статья посвящена организации и функционированию коллекции «Фонд В. А. Сухомлинского», размещенной в читальном зале Государственной научно-педагогической библиотеки Украины им. В. А. Сухомлинского. Определены основные функции библиотечно-информационного комплекса, характеризующие его теоретическое и практическое значение для процесса формирования системы национальных информационных ресурсов, сохранения исторического наследия выдающихся педагогов Украины.

К л ю ч е в ы е с л о в а: национальное научно-информационное пространство, Государственная научно-педагогическая библиотека Украины им. В. А. Сухомлинского, коллекция «Фонд В. А. Сухомлинского», информационные продукты библиотеки, документная коммуникация.